

Duplik til Nils Hybels tredje eventyr

AF

ANDERS BØGH

»Kilderne kan ikke, som Anders Bøgh skriver, »modsiges ens kongstan-ker« medmindre man stiller dem spørgsmål, der får dem til det. Det kan man naturligvis godt gøre, og det gør man, hvis man mener, at historie ikke har anden mening, end at den er meningsløs. Det er jeg ikke sikker på den er. Min bog er i hvert fald skrevet ud fra det syns-punkt, at historien har den mening, historikeren giver den.« Således skriver Nils Hybel i sit »Svar til Peter Sawyer og Anders Bøgh« i sidste hefte af dette tidsskrift (HT bd. 104 s. 424). Det må vel kunne koges sammen til det kendte udsagn: »Som man råber i skoven, så får man svar«. Hvis man således selv kan bestemme, hvad kilderne skal svare på ens spørgsmål, står det mig ikke ganske klart, hvad man egentlig skal med kilder. De er jo frygtelig tidkrævende at have med at gøre, men måske kan man ved at inddrage et antal kilder i sine skrivelser opnå inspiration til en vis historisk lokalkolorit, som gør det morsommere for læseren at læse, hvilken mening historikeren nu har fundet det for godt at pådutte (et stykke af) fortiden? Hvis det forholder sig således, er det imidlertid et spørgsmål, om ikke vi skulle overlade historieskrivningen til folk, der er bedre til at skrive end vi andre. Maria Helleberg har fx et meget stort, bredt og særdeles velskrevet historisk forfatterskab bag sig, som heller ikke tager så nøje på kilderne. Og i øvrigt er det langt mere udbredt end nogen professionel historikers. Så mon ikke hun var et oplagt emne til et professorat?

Jeg troede stort set, at dansk historieskrivning var sluppet for post-modernismens 'enhver er sine egne historiers smed'. Men hvis ikke det stod mig krystalklart tidligere, gør det det i hvert fald nu: Nils Hybel er postmodernist. Derfor er det lige meget, hvad andre historikere har skrevet/fået ud af kilderne, og hvad man selv får ud af at beskæftige sig med dem, da sligt under alle omstændigheder er højst individuelt. Historieskrivning bliver da især »et dokument om mig og den tid og det

miljø, jeg lever og har levet i«, som Nils Hybel har skrevet om den bog, *Danmark i Europa 750-1300*, som vi diskuterer (HT bd. 104 s. 227).

Dermed afskriver man/han historie som en form for videnskabelig praksis. Ifølge Karl Poppers stærkt udbredte opfattelse er kriteriet på videnskab, at de udsagn, man når frem til, i princippet lader sig falsificere. Det er nok ikke alt, hvad vi skriver, der er formuleret på en måde, så det lader sig gøre. Men når vi udtaler os på det 'niveau', som kilderne befinder sig på – fx et begivenhedsniveau – bør det i princippet være muligt. Selv har jeg flere gange haft den i første omgang stærkt frustrerende oplevelse, at mine fortrinlige ideer om, hvorledes ting engang forholdt sig, simpelthen ikke lod sig opretholde, når jeg trængte dybere ned i materialet. Men efter at mere passende ideer er fundet og frustrationen har lagt sig, er det en stærkt glædende oplevelse på fagets vegne at konstatere, at der i det mindste er grænser for vilkårligheden. Dette gælder også, selvom mangelen på kilder næsten altid (og i alle perioder) efterlader noget, som ikke lader sig underbygge ordentligt, eller som lader sig opfatte på flere måder (jf. Tønnes Becker-Nielsens i samme hefte af *Historisk Tidsskrift*¹ omtalte disputats, som ligefrem opererer med en inddeling af sine resultater i fem forskellige grader af sikkerhed). Vanskeligere bliver det naturligvis, når man forlader kilderne umiddelbare udsagnsniveau til fordel for fx mere generaliserede udsagn og historiske forklaringer.

Imidlertid er der, hvis vi vil hævde et fortrin til stillingerne på universiteterne frem for fx Maria Helleberg, i princippet ingen vej uden om noget i retning af Erik Arups berømte diktum: »Problemet her er kun det at digte over de Kendsgerninger, der virkelig kan udsondres af Kilderne som tilforladelige, over dem alle, ikke imod dem og ikke ud over dem«. ² Altså, når vi har rejst en problemstilling, er vi i princippet forpligtede på at inddrage alle kildeudsagn, der har noget troværdigt at melde til sagens belysning, basere os på dem alene eller/og meddele, hvis/når der ikke er tilstrækkeligt grundlag for det, vi finder mest sandsynligt.

Nu havde Erik Arup jo et såkaldt materielt kildebegreb, og ikke mindst derfor kan man undre sig over, at han i dette citat brugte ordet 'digte'. Hvis citatet læses i den sammenhæng, det er taget ud af, forsvinder denne undren imidlertid. I forhold til et funktionelt kildebegreb, må 'digte over kendsgerningerne' oversættes til 'at føre dialog med kilderne' indtil det bedst mulige resultat er opnået. Men et funk-

¹ Jesper Carlsen: Anmeldelse af Tønnes Becker-Nielsen: *The Roads of Ancient Cyprus*, 2004, HT bd. 104, 2, s. 487.

² Erik Arup: Udvalgte afhandlinger og anmeldelser bd. I, 1977, s. 427f.

tionelt kildebegreb indebærer ikke, at kilderne ikke kan deltage i dialogen og fx modsige én. Det er kun fraværet af et kildebegreb, der kan have en sådan konsekvens.

Grunden til, at det er lidet anbefalelsesværdigt for andre end postmodernister at gøre, som Hybel helst ville, og overse litteraturen til sit emne, er jo så naturligvis, at for os almindelige dødelige bliver dialogen med kilderne alt for lidt fantasifuld, hvis vi renoncerer på den hjælp, der består i at stå på fædrenes skuldre – i det omfang det er muligt. Den hidtidige historiske litteratur fremstillet af fagfolk har jo i hvert fald som oftest den store fordel, at den tager kilderne alvorligt.

Det lyder måske tilforladeligt, når Nils Hybel skriver, at det er »til syvende og sidst historikeren selv, der udvælger og fortolker sit kilde-materiale« (s. 428). Men når kildematerialet ikke får lov til at modsige historikeren, er der som sagt ikke meget sjov ved det. I hvert fald ikke for andre end forfatteren. Desværre kan man godt få det indtryk, at en af de mere positive anmeldere af Nils Hybels bog, Kurt Villads Jensen, deler Nils Hybels opfattelse, når han skriver »Hybel of course has his own interpretative framework within which he understands and selects the pertinent sources«³ – her er der tilsyneladende heller ikke plads til dialog.

Min, lidet originale, påstand er altså, at det i en vis forstand er ligeså dumt af en historiker at overse, at kilderne modsiger én, som det er at overse, at man træder direkte ud foran en lastbil på Nordre Ringgade i Århus. Konsekvenserne er forskellige, men problemet er grundlæggende det samme.

Hvis ikke man var skatteborger i dette her land, kunne man måske hævde, at det var Nils Hybels eget private problem, at han (post festum?) er sprunget ud af skabet som postmodernist. Imidlertid har hans bog ud over skarpe reaktioner også, som allerede antydte, mødt ret så velvillige anmeldere.⁴ Hermed har tre eller ca. en fjerdedel af de fastansatte middelalderhistorikere på de danske historiske institutter erklæret deres velvilje. Fælles for dem er i øvrigt den store Europa-begejstring, som præger dansk middelalderhistorie i øjeblikket. Den er der naturligvis ikke noget i vejen med som sådan, når blot den dyrkes på ædruelig og kvalificeret vis. Omvendt skulle man tro, at det var svært eller umuligt at sælge tanken om den glimrende fælleseuropæiske kul-

³ Kurt Villads Jensen: Anmeldelse af Nils Hybel: *Danmark i Europa 750-1300*, 2003 på <http://h-net.msu.edu/cgi-bin/logbrowse.pl?trx=vx&list=H-Skand&month=0408&week=c&msg=85kLiKuOzI3j/9TyrAlmA&user=&pw=>

⁴ Se henvisning i foregående note og Torben K. Nielsen: Anmeldelse af Nils Hybel: *Danmark og Europa 750-1300*, 2003, *Historie* 2004, 2 s. 438ff.

tur i middelalderen, hvorfra vi siden er faldet, hvis dette ikke er tilfældet.

En alvorligere sag er, at hvis Nils Hybels tilgang til kilder og litteratur skulle brede sig/er på vej til at brede sig inden for faget, har historiefaget og historikerne et kæmpeproblem i forhold til videnssamfundet. I almindelig forståelse er det jo netop historikernes opgave at levere historisk viden. De potentielle konsekvenser af, at nogen bryder denne uskrevne kontrakt med samfundet, er lidet lystelige – også for os andre. Værre er det, at langt de fleste af vore kandidater nødvendigvis må finde såkaldt utraditionel beskæftigelse i videnssamfundet, og hvad er det så lige, vi skal lære dem?

Nogle har bemærket, at min tone i den diskussion, som jeg nu viderefører, kunne tyde på, at jeg har et personligt udestående med Nils Hybel. Dette er langt fra tilfældet, tværtom har vi haft mangen en lang og hyggelig samtale gennem årene. Hvis der er noget specielt ved tonen, skyldes det udelukkende irritation over, at én af mine kolleger i den grad sætter sig ud over alt, hvad jeg har forsøgt at bibringe et utal af historiestuderende gennem ganske mange år.

For resten glæder jeg mig til næste gang, jeg møder den engelske historiker Peter Sawyer, som er gift med en svensker og bor i Norge. Så vil jeg spørge ham, om han kan finde ud af, hvilken »nationalhistorisk idyl«, han og jeg driver »slet skjult propaganda for«; for det siger Nils Hybel, at vi gør (s. 424).